

Atif Kujundžić

KULTURNA PROMJENA UVJETOVANA POJEDINCEM I NJEGOVI DJELOM ILI TEŠANJ - PARADIGMA KULTURNE PROMJENE U BOSNI I HERCEGOVINI

**(pokušaj iz kulturološko-antropološkog
aspekta)**

KULTURNA PROMJENA PROTIV PALANAČKOG DUHA

Tešanj je prototip bosanskog grada koji nazivamo kasabom. Tvrđava, vojska i odbrana kraja. Čaršija. Gradski život i zanati. Škola. Trgovina, pazarni dan, razmjena dobara. Uprava, katastar, gruntovnica. Liječnik i veterinar. Sud i policija. Sakralni objekti. Kudret voda. Musa Ćazim Ćatić. Mustafa Ćeman. Kultura, umjetnost i arhitektura. Teatar. Pisci i slikari. Centar za kulturu i obrazovanje.

Dakle, Tešanj je grad, koji je funkcionalno, arhitektonski i duhovno – paradigmatičan kroki miljea, ili: ambijenta koji tvori bosansku čaršiju – kasabu – palanku – a prema našem shvatanju o njezinoj suštini. A kad je riječ o našim naravima, koje tvori takva čaršija – ako je dopustivo, istu možemo prepoznati u djelu Radomira Konstantinovića: *Filozofija palanke* i našim odnosima – podjednako. Ali, isto tako i u životu tešanjskog i bosanskohercegovačkog pjesnika Muse Ćazima Ćatića...

Dakle, riječ je o karakterističnoj – fenomenološkoj matrici života i korijenu dobro

poznate priče, koja nam je bliska iz svih pozicija, jer se postvaruje kao naš usud, kao životni obrazac koji ponavljamo i o svome trošku.

Ustvari, to je tipična i apriorna slika koja anticipira i bitno artikulira svaku predstavu o Bosni i Hercegovini i njezinom čovjeku. Razumljivo: i više od toga – riječ je o međusobno, dakle uvjetovano oblikovanim modelima i tipovima naravi i karaktera koji već dugo postoje, baš na taj način.

Dakle, riječ je o Tešnju i najvećem bosanskohercegovačkom gradu u jednakoj mjeri. O Bosni i Hercegovini i Balkanskom poluotoku, takođe. O našem traženju u toj slici kao ogledalu, isto tako. Pa, ako se to iščekuje kao specifikum: i o Otvaranju Nebesa nad njima. Ili, nadolaženju Kudret-vode, kao inačice za Potop ili Sudnji dan – u Tešnju. Teatru u Tešanjskom teatru. Kilogramima zlata za izgradnju objekta Doma kulture Tešanj. Otkupljenoj biblioteci Hamida Dizdara. Itd.

Pretenciozno su zatvoreni i do međusobne isključivosti agresivno suprotstavljeni kulturni krugovi u Glavnom Gradu, s nijjetom: da artikuliraju kasabe iz kojih su akteri pristigli i tako – budu što značajniji dio Velikog – jer je za njih kasaba, visoka i neprijeporna vrijednost. Tako je i Glavni Grad, tek puki zbir zloduha pristiglih iz bosanskih kasaba i, razumljivo, utoliko samo još: teži palanački slučaj.

KRAH JEDNOG I POČETAK DRUGOG

Ustvari, uz svekolike iracionalnosti koje predstavljaju uvjeti života i vremena njegovoga prolaženja tokom, Bosni i Hercegovini agresijom nametnutoga rata, prije svega uz uvažavanje svojevrzne izoliranosti, dakle – svakojakih i medijskih izdijeljenosti, prepreka namjerama i stoga odsustva komunikacije sa sobom i svijetom, treba imati u vidu čovjeka kao racionalno biće koje se grčevito hvata za svaku, iole stvarnu mogućnost kao svoju jedinu priliku. Jer, triipol godine rata, proizvele su neke vrste *vaccum*. Izolirale misao i

djelanje. Prije svega, prekinule oblike komunikacije i svele pogled u neposredno okruženje, na svoju pojavu. Pridonijele su stvaranju i multipliciranju efekta *ostavljenosti*, ali i stasanju osjećaja *samodovoljnosti*. Dokinule uobičajenu mogućnost uvida u širi prostor i presjekle makar nužne i neizbježne interakcije činilaca i događaja. Objektivno, dovele do zbrke u odnosu prema pojedinačnom i općem, itd.

Međutim, grad Tešanj, kao kulturni milje, u svojoj tradiciji čuva i njeguje pouzdan standard koji podrazumijeva: maksimum bosanskog osjećanja i uvažavanja drugačijeg. Tako opstaje i čaršiji primjeren minimum odricanja i zahtjeva za aktivitet koji se bitno ne mijenja unutar sklonosti čuvanju uspostavljenih vrijednosti i kriterijuma koji su ih ina ugurirali.

U takvom okruženju, počevši od 1996. godine, dolazi do kontinuiranog intenziviranja rada Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj u svim aspektima. Kao potpuno nov vid, Centar razvija izdavačku djelatnost koja, na izvrstan način, podupire njegovo ukupno prisustvo i značaj i postaje moćnom interakcijskom – kulturalnom vezom sa širim okruženjem.

Razumljivo, takva uloga Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj, generira promjene u ukupnom miljeu i spletu postojećih veza i odnosa duhovne provenijencije. Oko Centra za kulturu i obrazovanje, njegove kulturne i izdavačke djelatnosti i samoga grada Tešnja, javlja se *aureola*, nedvosmisleno ozračje energetskih silnica duha koje su u radu Centra našle svoj stjecaj.

USPRAVLJANJE VRIJEDNOSTI I ULOGA POJEDINCA

Kada je, došavši na radno mjesto direktora u Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, Amir Brka pokrenuo izdavačku djelatnost, ljudi koji baštine dar, svijest, mudrost i savjest, želju i odgovornost za svjedočenje sopstvenim iskustvom – razumom i djelom o svome djeliću vremena – okrenuli su se pre-

ma toj mogućnosti kao prema izvoru svjetla. Pohrlili su kao pčele prema cvijetnom polju.

Stjecajem sretnih okolnosti, u cijeloj priči Amir Brka funkcioniše kao čovjek koji je u stanju postaviti vrijednosne kriterijume u ovoj vrsti posla. To ne smijemo zanemariti, jer ta činjenica ima poseban značaj za profiliranje kulturne i izdavačke djelatnosti, koju je Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj razvio, gledano u cjelini. To je uvjetovalo kvalitet koji je na sebe skrenuo pozornost, pa su se ljudi od duha sa šireg prostora Bosne i Hercegovine okrenuli izdavačkoj djelatnosti Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj kao instanci koja će potvrditi i njih i u kojoj će izbjeći nužnost kompromisa na koje su prinuđeni obraćajući se prijestolničkim izdavačima, što, prije svega, znači i podrazumijeva čekanje i gubljenje vremena do u beskonačnost, kao i određeno podešavanje prema izgrađenim profilima izdavača, kao neslobodu.

Ljudska i pjesnička, stručna i uređivačka širina Amira Brke, postvarila se kao konceptijska otvorenost Izdavačke djelatnosti Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj, pa su se, žanrovski gledano, pojavile knjige u rasponu od poezije i proze do drame, naučnih radova iz raznih oblasti, historiografskih članaka, putopisa, publicistike, memoarske literature, knjige iz područja genealogije, prijevodi pjesništva, međunarodna razmjena izdavačkih projekata na bazi reciprociteta itd.

Tako se dogodilo, pa je tešanjaska Izdavačka djelatnost značajnom broju autora omogućila da uzlete u vremenima kada su sve bosanskohercegovačke uzletne staze bile izvan upotrebe. Izdavačka djelatnost Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj pojavljuje se kao tipično bosanskohercegovački fenomen i manir odnegovan sveskolikim iskustvom kulturalnog – kulturološkog pluralizma i mogućeg ljudskog angažiranja i afirmiranja.

Ustvari, izdavačka djelatnost samo je jedan, ali svakako, prema našem skromnom mišljenju i najznačajniji aspekt *višelinijuskog evoluiranja* kulturne sredine i klime kreati-

vnog življenja u gradu Tešnju, koji je uvijek imao sopstvo. Jer, uporedo su se odvijali različiti životni procesi, ali su pouzdano – Izdavačka djelatnost i ostvarivanje drugih funkcija Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj – širile i snažile ozračje oslobođanja od nagomilanih ratnih frustracija i napetosti i tako pogodovale svekolikom preobražaju.

CENTAR ZA KULTURU I OBRAZOVANJE

Ako izdavačku djelatnost povežemo s ostvarivanjem drugih, vitalno značajnih programskih funkcija Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj – u nivou kulturne animacije života građana: pozorišne predstave i koncerti, bioskopske predstave, promocije, tribine, izložbe i štampanje pratećeg propagandnog materijala, onda ćemo, nužno, Tešanj kao grad cjelovitije pojmiti i kao značajno kulturno središte i sagledati kao os vrtnje kulturnog života i kulturnih događanja na širem prostoru, a što implicira silnice, projekcije i interakcije ne(s)poznatih dometa, za čije bi sagledavanje, u najmanju ruku – bilo neophodno koncipirati i realizirati naučnoistraživački projekat.

Gledajući Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj kao kulturalni faktor i fenomen, ne možemo a ne uočiti kako je u njegovom središtu instaliran, kao njegov najznačajniji akter, *spiritus movens* ili duh pokretač, jedan čovjek i da je taj čovjek – profesor i književnik Amir Brka, čije je pjesničko djelo značajno i izvan imenovanog kulturnog kruga.

Naime, to je ono što je u više navrata nazivano čudom, mada građani Tešnja i ljudi koji poznaju Amira Brku – znaju: nema tu nikakvog čuda. Čudo bi bilo kad se ne bi znalo gdje živi i šta radi čovjek i pjesnik Amir Brka. Jer, znamo: čuda su samo *mudžize*. Takođe znamo, da bez čovjeka nije moguća svjesna djelatnost i promjena. Ali, jeste čudo posebne vrste u tome što naš prostor ima strašan otpor prema priznavanju mjesta i uloge poje-

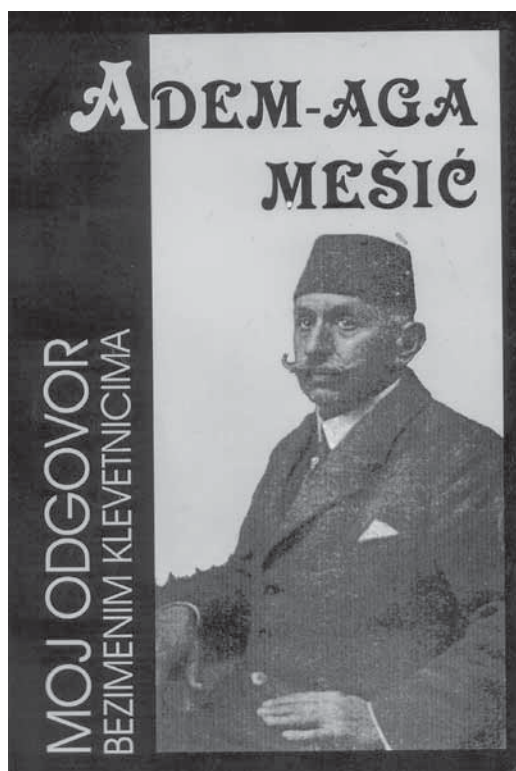
dinca i u času kada su mu podastrti svi argumenti koji ga potvrđuju.

U tom nivou, kao ljudi, građani, narod i društvo, ponašamo se kao duboko frustrirani i ne umijemo savladati svoj negativan odnos, svoju potrebu odricanja, ignoriranja, neuvažavanja, samo zato jer, možda, sami nismo uspjeli u nekom svome *nijetu*, nismo se našli u sebi, ili smo pred sličnim preprekama odustali od svoje namjere.

Otuda i priča o čudu. Naša čuda su mahom – *takva*, jer smo mi *ovakvi*.

PODSTICAJNA ULOGA POJEDINCA I INSTITUCIJE

Međutim, ovdje je neophodno uočiti značajnu ulogu Amira Brke, ne samo zato što je stjecajem uvjeta direktor Centra. Naime, sljedstveno i logično, uvjetovano ratnim događanjima, desilo se i oslobođanje silne duhovne energije – prije svega bošnjačkoga svijeta, a generiralo je razne vidova ispoljavanja, pa i pisanja. To je imalo razmjere masovne pojave. To se manifestiralo kao snažan pritisak i nestišljiva energija. Svugdje su pronalazena sredstva, objavljivane knjige, priređivane izložbe, ljudi su *propisali*, *proslicali*, *propjevali*, ali, nažalost, nerijetko, to je bilo puko pražnjenje nagomilanih i konfuznih, a ponekad i nezdravih energija. Mada su forme nazivane pjesmom, pričom, romanom, slikom, muzikom, a često – ovisno o poziciji autora i vrlo skupocjeno likovno i tehnički izvedene, uokvirene, opremljene, odštampane, snimljene digitalnom tehnikom na CD i medijski propraćene, od, u kulturi značajnih i autoritativnih osoba, recenzirane, promovirane i preporučivane. Velički je broj takvih knjiga i drugih djela, koja ne predstavljaju za kulturu nešto bitno, koje su nerijetko čista blamaža, jednako za sredinu i za one koji su stali iza projekta. Nažalost, svojom visokom cijenom, uvezom i vezama – utjecajima u plasmanu, poslužile su i bogaćenju pojedinaca i uskraćivanju mogućnosti za vrijednije projekte. Pod teretom tih skupocje-

nih i nevrijednih izdanja, izvile su se police naših biblioteka.

Za razliku od takvih, u Tešnju se, zahvaljujući kriterijima Amira Brke – dogodila sasvim drugačija stvar. Šta sa ovim zapažanjima, ma koliko bila očigledna i tačna?

To što se dogodilo u Tešnju, u drugačijim društvenim uvjetima, zavrijeđivalo bi i, logično, povlačilo kulturološki studij, znanstveno istraživanje, opservaciju, procjenu i ocjenu. Moglo bi postati dobar, podsticajan model kulturnog artikulanja, kreativnog izrastanja i nadrastanja jedne sredine, kulturna praksa koja omogućuje iskorak i drugima.

No, dobro znamo kako bismo to pokvarili za samo trenutak vremena: raspoređivanjem podobnih ljudi, a potom (... i opet!) objavljivanjem i afirmacijom svega i svačega, nerijetko: koještarija, pukim razvlačenjem sredstava i prilike. Ali, kako je kultura Jednoća Svega što čini Život u djeliću Vremena, dakle: jedina

opća povijest svijeta – jasnije je i o kakvoj i koliko je vrijednosti riječ kada svjedočimo o fenomenu koji, zahvaljujući događanju, možemo imenovati kao grad Tešanj. Utoliko prije, što iza svega što se dogodilo, a o čemu kao povodu nastojimo govoriti – osim Amira Brke, Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj i grada Tešnja, vidimo još samo: Stvoritelja Svega.

Naime, takve uspjehe nismo postizali ni kada smo u svim pojedinostima nastojali planirati i svim raspoloživim finansijskim sredstvima podržati kulturne projekte. Dakle, sasvim je logično i prirodno, u cijeloj priči razumjeti i prihvatiti mjesto, ulogu i značaj inventivne i kreativne pojave imenom: Amir Brka.

Razumije se, kao i druge vrijedne ideje, ova je prije svega, nadilazila mogućnosti recepcije i razumijevanja same sredine. Nailazila je na razne vidove spontane čaršijske opstrukcije i otpora, ali i na uvažavanje i podršku pojedinaca koji vide barem korak dalje ispred sebe i svoga trenutka vremena. Ni u samom gradu Tešnju, po-

tpora nije bila jedinstvena, ali krug ljudi koji stvaraju i žele objaviti sopstveno djelo, širio se i snaga zamisli se materijalizirala. Pozitivna energija uvjerenja da se radi dobro i ispravno, sustavno, nadvladavala je i činila izlišnom svaku sumnjičavost, a stvarnost postignutih rezultata jačala je poziciju inicijative.

Ustvari, postignuti rezultati, ponajprije upućuju na potrebu da upamtimo kako smo stjecali nauk. Na potrebu da, baštineći jedno uistinu dragocjeno iskustvo, budemo istrajniji u stvarima kulturnoga angažiranja, ma koliko ono okruženju izgledalo nejasno, fiktivno i sporedno, čak nepotrebno. Jer, u stvarima kulture i umjetnosti, to u većini slučajeva – logično i najčešće izgleda tako.

PODSJEĆANJE NA PRETPOSTAVKE OD KOJIH SE KRENULO

Dakle, Tešanj je iskoračio iz začaranog kruga palanačke duhovne učmalosti i oko-

štalosti koja je svoju samosvijest svodila na razgovore o svemu uz *hamdinu trafik*u i *obogotvorenje* same sebe, uz podsmijevanje svega i omalovažavanje svega što nadilazi prosječnost, kako je to i pomenuto u izvrsnom kulturološkom eseju Amira Brke: *Teatar u tešanjskom teatru*. Zanimljivost je posebne vrste što taj iskorak nije bio etnocentričan, a što je mahom karakteriziralo sva pregnuća u istom vremenu.

Naprotiv, dakle, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, koncepcijom izdavačke djelatnosti i kreiranjem kulturne animacije, za svaku recepciju pojave o kojoj govorimo – zadržao je bosanskohercegovačku opciju i karakter – ma koliko ostvarivana u uvjetima kada je svaka slobodna i djelatna misao gura na i satjerivana u nacionalne torove, interesne funkcije programa i ciljeva.

Autori, saradnici i programi ove kuće – obezbijedili su multinacionalno i multikulturalno, dakle pluralno nadrađivanje vremena i prostora i tako: nadgrađuju kulturnocivilizacijskog amalgama koji jeste Bosna i Hercegovina a mimo pukog zbira različitosti, tj. ona supstanca, koja je svojim stvarnim kvalitetom nadživjela sve vidove harange u minulim vremenima.

Zamke, mada objektivno prisutne, izbjegnute su prije svega inzistiranjem na korektnom kvalitetu i njegovim produženim afirmiranjem.

To je rezultat koji zavrijeđuje izraze našeg najiskrenijeg divljenja. Jer, sve drugo, značilo bi retrogradnu intervenciju u kulturi i biću Bosne i Hercegovine – i tako uništavanje najdragocjenijeg što je ta kultura iznjedrila, a na šta su se, život nas je uvjerio, generatori rata i ustremili nakon obustavljanja ratnih dejstava, sasvim jasno razumijevajući kako su usprkos svemu što su činili – baš tu promašili i sve učinili uzalud – i tako sobom ostali poraženi. Biće, uistinu, kulturnog i umjetničkog su takvi, da su odijeljeni od svega nehumanog. A razumje se, pristajanje na *njihovu* opciju, značilo bi i priključivanje najbezumnijim bosan-

skohercegovačkim dušmanima i ostvarivanju njihovih projekata s čijom realizacijom su nastavili.

PROPULZIVNOST TEŠANJSKOG KULTURNOG PROSTORA KAO UVJET NJEGOVOG SNAŽENJA

Povod za progovor implicira isuviše stvari i potencijalnih aspekata mogućeg promišljanja fenomena, dosezanja spoznaja i izvođenja zaključaka. Amir Brka, Centar za kulturu i obrazovanje i grad Tešanj, dakle, značajni su ne samo zbog onoga što su uradili i prilike koju su pružili svojim sugrađanima u vrlo kratkom vremenskom razdoblju, kao i angažiranja vrlo snažnog intenziteta, mada je to sjajan primjer kako rastući u sebi – rastemo i za druge i prema drugima, već i zbog toga što nisu aplaudirali nacionalističkim potezima i koncepcijama.

Naime, otvaranje kulturnoga prostora – makar shvaćenog i kao palanački krug, što je izvedeno kao uzgred, znak je, kako je Tešanj postao sredina koja prihvata i izvanjske utjecaje i kriterije s osjećanjem da im je dorasla i da od njih ne zazire. Tome je pridonijela činjenica, da su se, zahvaljujući nivou kulturne animacije života i pojavljivanju najrazličitijih autoriteta u neposrednoj komunikaciji sa građanima, odjedanput, učinili obesmišljenima i zaista: suvišnima - razni palanački mehanizmi zatvaranja pred svijetom. Osnajen je osjećaj da je Svijet došao i događa se na licu mjesta.

U suštini, riječ je o djelatnom, interaktivnom odnosu kulturnih poteza i sadržaja koji su tešanjski kulturni prostor učinili *propulzivnim*, a kao takvi, morali su pozitivno i svakako – podsticajno rezultirati. Palanka, kao mehanizam zlovoljne učmalosti čaršijskoga mentaliteta i duha kasabe, ustuknula je pred svježinom i snagom inventivno-kreativnog duha, pred intenzitetom i sviješću o smislu i značaju kulturnoga angažiranja.

Palanka je ostala negdje drugdje.

Na početku XXI. stoljeća, Tešanj je definitivno izašao iz palanačke slike. Iz tog začaranog duhovnog kruga mediokritetskih vrijednosti.

Tešanj je postao grad propulzivne kulturne provenijencije. Dakle, palanački duh jeste opaka nakarada koju proizvode naše naravi, ali u uvjetima kulturne učmalosti i nedogađanja. Moramo reći, jer to nosimo u svome iskustvu i iskreno mislimo, kako bi se prekidom kontinuiteta kulturnih aktivnosti u gradu Tešnju, relativno brzo uspostavila i stvorila opaka skrama nadriautoriteta i mediokriteta palanačke provenijencije i sve bi, čak, neusporedivo teže bilo pokrenuti u djelatnom smjeru, nego što je to bio slučaj.

Jer, u prirodi je učmalosti da se napaja aktivitetom onih kojima odriče značaj! Učmalost to radi toga i čini! I sva njezina snaga jeste u tome.

Naime, Amir Brka i kao znalac i kao inventivna, kreativna i djelatna osoba, u Centru za kulturu i obrazovanje Tešanj pojavio se u trenutku kada je razbijanje palanačke učmalosti duha svodio na sopstveno djelanje i pojavnost, te bukvalno lomljenje opake skrame, nastale u uvjetima, ratom i nasilno stvorene izolacije grada kao središta i kao kulturnoga prostora življenja. Činio je to snagom svoga talenta i poezije, na sopstvenom primjeru pokazujući mogućnosti Čovjeka. To je od izuzetnog značaja.

JEDINO KULTURA MOŽE SVE

Što može kultura u uvjetima ambijenta koji tvori tešanjaska čaršija i kada je ispred cijele zamisli i projekta čovjek kakav znamo da jeste: Amir Brka?

U antropološkom smislu i značenju prostor označen kao tešanjaska čaršija, u relativno kratkom vremenskom razdoblju, intenzivnom aktivnošću doživio je stvaran kulturni preporod i promjenu ljudskog kvaliteta. Čaršijski čovjek i njegov duh takođe. Pred njima su se otvorili neslućeni vidici inventnog, koji su – što kao iskru, što kao plamen, što kao sli-

ku, što kao knjigu, što kao koncert, film, medijsku predstavu o njemu i ovome gradu – pronijeli sadržaji koje je verificirala instanca: Centar za kulturu i obrazovanje i Tešanj, njegov Upravni odbor i krug odabranih saradnika i recenzenata.

Potom, Izdavačka djelatnost Centra za kulturu i obrazovanje Tešanj, pružila je sjajnu priliku ljudima sopstvenog kulturnog kruga. Priliku, koju nigdje drugdje ne bi mogli imati. Tako su objavljena, uistinu, značajna djela koja tretiraju povijest zanata, privrednog razvoja i bankarstva, značajnih ljudskih pojava ovoga grada. To, uistinu, sugerira kako i na koji način se moramo sami pozabaviti svojim problemima i interesima – kako bismo uopće bili uočeni u okruženju!

To nije mogla zaustaviti čak ni *negativna geografija*, kako je dio medijskoga tretmana grada Tešnja u jednoj opservaciji nazvao Amir Brka. Naime, sve se dogodilo izvan zvaničnih, etabliranih tokova ili tokova koji se vole smatrati takvim. To što sada jeste Tešanj, u odnosu prema najvećem broju sredina u svome nivou na balkanskom prostoru – neke je vrste *urbana gerila* konkretnog prostora i *kulturni underground* – za okoštale palanačke vrijednosti *višeg nivoa* društvene stvarnosti, koja se svojim inertnim držanjem spram konkretne pojavnosti – protivi kulturnom razvoju *malih sredina*.

Ustvari, uspravila se istinska svijest o *sebi* i zato nezadrživo energična – naočigled autoritetima i zlobnicima – prokrčila put i prošla u prvi plan kulturnog života i šireg prostora.

Zato je zanimljivo: u našim kulturnim prilikama, tešanjsko iskustvo je bez prese-dana i nepoznato kao praksa i ishod. Do izvjesne mjere, ozbiljnošću svoje koncepcije i značajem sadržaja na sličan način predstavlja se i časopis za kulturnu historiju "Gračanički glasnik" u Gračanici. Ali, "Gračanički glasnik" u značajnijoj mjeri podupire konkretnu kulturnu promjenu u gradu Tešnju, nego li što je potiče u svojoj sredini, jer mu cilj, u značajnijoj mjeri i jeste: opći plan, a ne konkre-

tan pojavni oblik. No, svakako je najznačajnije, da se ovakve pojave međusobno podupiru – podržavaju. To govori o trendu širih razmjera, kad je u pitanju Bosna i Hercegovina.

Događalo se, u prostoru subkulture, kontrakulture, da se aktiviraju grupe ljudi, mladih, građana koji postižu konkretne rezultate u području svoga interesa za određenu oblast kulturnog stvaralaštva: književne, dramske i pjevačke grupe, ansambli, debatni klubovi, popularna kultura i sl. Ali, u nivou izdavaštva i animacije kulturnoga života uopće, bez trajne i sigurne institucionalizirane finansijske podrške – ovo se, u ovakvim razmjerama događa, možemo biti sigurni, prvi put u povijesti Bosne i Hercegovine, barem od vremena sjajnoga vakifa Adem-age Mešića, koji je, je li i to čudo? – Tešnjak.

DOK ŽIVOT TRAJE SVE JE ČOVJEK

Baš zato, na ovom mjestu, prije svega, trebamo sagledati mjesto i ulogu pojedinca. Čovjeka, koji o svemu tome ima predstavu i koji pristaje biti generatorom njezine realizacije, mada je, iz pozicije pret hodnoga vremena u kojem je jedna od najpopularnijih maksima/deviza bila: *Ne mogu me tako malo platiti, koliko malo mogu raditi* – nelogično i nevjerovatno njegovo istrajavanje upravo u radu, za koji mu niko ne može uzvratiti. Za koji, nikome i ne pada na pamet da bi ga trebalo nagraditi! Dakle, dobro je da shvatimo, u igri je opet: osobni ideal, *utopija* o mogućnosti boljitka svijeta, makar i najužeg okruženja. A tako, uvijek iznova i boljitka svih. Čovječanstva.

Naočigled svima, u Tešnju se dogodila kulturna promjena mimo uobičajenih tokova, kulturnom politikom i verificiranim programima projiciranih zamisli. Ta promjena se dogodila i usprkos općim trendovima koji bi slijedeći postmodernističke koncepcije htjeli ići s dekonstrukcijom svega, uključujući i taj ideal koji je, po svemu, shvaćen kao *utopija* –

romantičarska gesta, koji je shvaćen kao zalaganje za kulturni boljitak okruženja – idealizam utopističkog i socrealističkog tipa, shvaćen bilo kako – jasno i nedvosmisleno suprotstavljen palanačkom duhu i svemu što tako dosljedno proizlazi iz jedne duge i jalove prakse koju smo sebično i izbezumljeno nje govali do – obesmišljavanja samih sebe.

Tako i uviđamo, kako je *postmoderna*, u mnogo čemu, dobrim dijelom, puko i zlovoljno palanačko nadmudrivanje i naklapanje, traženje pukotina za jeftino uhljebljenje na račun već stvorenog prostora, razmaknutog verificiranim vrijednostima *moderne*.

Osobno, izuzetno cijenim ovo zanavljanje svijeta na tešanski način, u nivou njegovoga oljuđivanja i vraćanja vjere u njegov jedini i istinski smisao. Slijedeći postmodernistička opredjeljenja, proširilo se uvjerenje da je krajnja, proizvoljna i neobavezna osobnost – biti dobar ili hrđav i da loš čovjek može čak

i biti dobar i društveno koristan i oko te, od loših ljudi krivo i zlonamjerno svrnute stvari, ispletana je mogućnost koja hrđave ljude lišava svake odgovornosti za sopstvene, do zločinačkih, ružne postupke.

Ako je hrđava, loša i zločinačka stvar ubiti čovjeka – o čemu ne može biti dvojbe, kako je moguće iskupiti se za ubojstvo time što će isti čovjek ovome svijetu podariti novi život – mada je život – život, ili napisati *dobru pjesmu*, naslikati estetski značajnu sliku, napraviti skulpturu, dobro glumiti *dobrotu*?!

Dakle, u mnogo čemu, dugo je trajala dilema koja nije stvarna, već bezobrazno izmišljena i poturena. Ona štiti Radovana Karadžića jer je ostavio – svojim sljedbenicima dragu Republiku srpsku. Ona štiti Ratka Mladića, jer smo na televiziji vidjeli kako djeci daje čokolade, dok njegovi odredi smrti ubijaju njihove najdraže. Po njoj, Peter Handke je sjajan pisac, makar, nakon sopstvenog spisateljskog veličanja *velikosrpsstva* – u očima cijeloga svijeta bio ljudska hrđa. Itd.

Ovo govorimo, ne zato što smatramo da bismo svijet morali i mogli gledati samo crno-bijelo bez sjena, sivila i vedrih tonova, već zato što vucibatine ignoriraju dobrotu i humanizam većine – insinuirajući kako se i loše radeći može biti *dobar*. To je taman tako kao kad bi – što rekao Milan Kangrga - tvrdili kako postoji drveno gvožđe ili kao kad kažu da je nečija dobrotu bezvrijedna i beznačajna, jer je taj čovjek *filantrop* jer, naprosto: on ne umije drugačije činiti! Razumije se, i to je dio pukoga i bezočnoga bezobrazluka koji je promicala cijela, tzv. *postmoderna*.

Pa, pošto Amir Brka ima običaj reći kako mi u ovome našem okljaštrenom prostoru nikad nismo istinski dosegli ni *modernu*, sa čim se osobno slažem, izgleda kako smo ipak i modernom i postmodernom znali protumačiti broje, u času nesvodive, stvari. Postmoderna nas nije dotakla, već nam se dogodila, sve u svemu, ne kao pravac i trend, već kao puka stihija koja ovladava nama umjesto mi njome.

Ustvari njezina bit je dekonstrukcija i to dovoljno govori.

TEŠANJ KAO PARADIGMA KULTURNE PROMJENE

Kulturna promjena u Tešnju sjajno je iskustvo koje govori o samoj suštini prirode kulturnoga djelanja u mučnim vremenima – *post bellum*. Kultura je Jednoća i kao takva, najveća snaga koju mimo elementarnih sila možemo uočiti. Uistinu, kultura je slika intelektualne snage Čovjeka kao pojave i u njemu Njegove Volje da se preobrazi.

Tokom osam godina, u okviru izdavačke djelatnosti, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj – objavljivao je godišnje u prosjeku deset knjiga. Samo ta činjenica podrazumijeva da je kroz Centar i Tešanj – godišnje prolazilo: deset autora, dvadeset recenzata i uključujući urednika – četrdeset ljudi sudjelovalo je u promocijama izdanja. Ako se tome pridodaju izložbe slika, skulptura, levhi, knjiga, predavanja, tribine, koncerti, pozorišne predstave, filmske premijere... onda govorimo o ogromnom broju duhovno značajnih jedinki koje su ozračile mali tešanski kulturni prostor u kojem su isijavale energiju kulturnog preporoda, obnove i kulturne promjene.

Kasaba i palanka su ustuknule pred energijom invencije i kreativnosti, pred: gradom Tešanj i konfiguracijom njegovoga kulturnog života – na početku XXI. stoljeća.

IZDANJA CENTRA ZA KULTURU I OBRAZOVANJE TEŠANJ, 1996. – 2004. GODINE:

I. Biblioteka GRADINA:

01. Amir Brka: *Prirodni redoslijed*, poezija, 1996. godine;

02. Enver Kazaz: Musa Ćazim Ćatić – književno naslijeđe i duh moderne, studija, 1997. godine;

03. Amir Brka: *Zavičajni muzej*, poezija, 1997. godine;

04. Hamid Dizdar: *Izabrana djela*, priredio i predgovor napisao prof. dr. Fahrudin Rizvanbegović, 1998. godine;
05. Muhidin Džanko: *Strah od teksta*. Ogleđi o bošnjačkoj književnosti. 1998. godine;
06. Sead Mahmutefendić: *Začesljani vjetar* (41 apokaliptična stranica poezije), 1998. godine;
07. Aras Borić: *Bijela stubišta u tijelima žena*, poezija, 1998. godine;
08. Hamid Begić: *Lirika Saliha Alića*, studija, 1998. godine;
09. Željko Škuljević: *Bosanski brevijar*, eseji, putopisi, razmišljanja, 1998. godine;
10. Rešad Kadić: *Sabit Abduzaimović – legionar broj 71.900... Doživljaji mladog Tešnjaka po Africi, Španiji i zemljama Sjevera*, priredio, predgovor napisao i bibliografiju R. Kadića sačinio – Amir Brka;
11. Enver Kazaz: *Morfologija palimpsesta*. Poetička preplitanja u bosanskoj književnosti, 1999. godine;
12. Amir Brka: *Antikrist u jeziku*, poezija, 1999. godine;
13. Muhidin Džanko: *Sredinom džade*. Drama, po motivima iz života i djela Zije Dizdarevića, 1999. godine;
14. Zilhad Ključanin: *Šehid*. Drama. 1999. godine;
15. Ibrahim Kajan: *Tragom Božijih poslanika. Turski dnevnik*. 1999. godine;
16. Vedad Spahić: *Tekst, kontekst, interpretacija. Ogleđi iz književnosti Bosne i Hercegovine*. 1999. godine;
17. Nihad Agić: *Generativna poetika i generativna teorija pripovijedanja*. 2000. godine;
18. Kemal Mahmutefendić: *Mrtvi*. Poezija. 2000. godine;
19. Hasan Džafić: *Dvije komedije*. 2000. godine;
20. Nedžad Ibrišimović: *Woland u Sarajevu*. Drama. 2000. godine.
21. Franjo Bratić: *Usud, hud*. 2001. godine;
22. Amir Brka: *Monografija grada*. Roman. 2001. godine;
23. Jasna Šamić: *Soba s pogledom na okean*. Roman. 2001. godine.
24. Nedžad Ibrahimović: *Čitalac na raskršću*. Uvod u Midhata Begića. 2001. godine.
25. Vedad Spahić: *Žanrovi u Bosni i Hercegovini*. Priče. 2001. godine;
26. Amir Talić: *Uglovima šetaju tajne. Izabrane pjesme*. Izbor i predgovor: Željko Grahovac. 2001. godine;
27. Ivica Budulica Strikan: *Šuma strikanova*. Izabrane pjesme. Izbor i pogovor: Željko Grahovac. 2002. godine;
28. Željko Grahovac: *Dahom i sluhom kroz hrvatsku poeziju XX. stoljeća*. Izbor i eseji. Drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje. 2002. godine;
29. Daliborka Brković: *Oči uprte u jezu*. Poezija. 2002. godine;
30. Admiral Mahić: *Džajina loza*. Pjesme. 2002. godine;
31. Himzo Skorupan: *Pohvala gluposti*. Priče. 2003. godine;
32. Ibrahim Kajan: *Katarina Kosača*, posljednja večera. Drama. 2003. godine;
33. Amir Talić: *Knjige koje hodaju na leđima*. Pjesme za djecu. 2003. godine;
34. Atif Kujundžić: *Tešanj između nas*. Eseji. 2003. godine;
35. Ivica Budulica Strikan: *Domovini samo hrana*. Poezija. 2004. godine;
36. Nenad Đurić: *Apokrif*. Poezija. 2004. godine;
37. Himzo Skorupan: *Inat ćuprija*. Priče. 2004. godine.

II. Biblioteka: JUDITA

01. Rifat Kantić: *Talija 135 godina u Tešnju*. Kulturološko-historiografski tekst. 2000. godine;
02. Vojislav Vujanović: *Plodovi i rađanja*. Ogleđ o pozorišnim igrima Bosne i Hercegovine u Jajcu. 2000. godine;
03. Gradimir Gojer: *Prosperov štap u Sarajevu*. Teatralije. 2001. godine;
04. Gradimir Gojer: *Prijateljski o teatru sa Radovanom Marušićem*. 2001. godine;

05. Amir Brka: *Teatar u teatru*. Esej. Povo-
dom 50. godišnjice osnivanja amaterskog po-
zorišta u Tešnju. 2003. godine;

06. Zehra Kreho: *Dramatske elipse* Josipa
Kulundžića. 2003. godine;

III. Biblioteka BAŠTINA

01. Alija Galijašević: *Tešanjske zanatlije i*
trgovci 1642. – 1992. 1996. godine;

02. Alija Galijašević: *Ekonomске prilike i*
bankarstvo u tešanjskom kraju kroz histori-
ju (Preteče bankarstva, ljudi, događaji). 1999.
godine;

03. Mustafa Deljić – prvi tešanski foto-
graf. Priredio: Rifat Kantić. 1999. godine;

04. Alija Galijašević: *Turizam na tešanj-*
ski način. Prilog historijatu turizma u Tešnju.
2002. godine;

05. Alija Galijašević: *Na tragovima tešanj-*
ske prošlosti. 2003. godine;

IV. Biblioteka POSEBNA IZDANJA

01. Mehmed Meho Bajraktarević. Priredio:
Rifat Kantić. 1997. godine;

02. Abdurahman Mešić. Priredio i predgo-
vor napisao: Amir Brka. 1997. godine;

03. Husnija Kamberović: *Prema moder-*
nom društvu. Bosna i Hercegovina od 1945. do
1953. godine. 2000. godine;

04. Amir Brka: *Rudolf Zaplata*. Bibliografi-
ja. 2000. godine;

05. Hamzaliya Ajanopvić: *Izbor teksto-*
va. Priredio i predgovor napisao: Amir Brka.
2000. godine;

06. Alija Galijašević: *General Kemal Koraj-*
lić. 2001. godine;

07. Nermin Sarajlić: *Iluzije pod točkovima*
regresije. 2001. godine;

08. Salih Azabagić: *Porijeklo obavezuje*.
2001. godine;

09. Esad Zgodić: *Studije i intervjui*. 2002.
godine;

10. Salih Karahodžić: *Karahodžići iz Te-*
šnja. 2002. godine;

11. Duško Modly – Nedžad Korajlić: *Kri-*
minalistički rječnik. 2002. godine;

12. Esad Zgodić: *Dobojski radovi. Iz arheo-*
logije nestalog svijeta. 2003. godine;

13. Alija Galijašević: *Edhem Pabrić, vije-*
ćnik ZAVNOBiH-a i AVNOJ-a, poslanik i pri-
vrednik. 2004. godine;

V. Biblioteka DOKUMENTI

01. Adam-aga Mešić: *Moj odgovor bezime-*
nim klevetnicima i drugi tekstovi. Priredio i
predgovor napisao: Amir Brka. 1998. godine;

02. Kratak pregled stanja na općini Tešanj
kroz vrijeme i uporedne pokazatelje. Podsje-
ćanje *na godine otpora, godine obnove i put ka*
godinama razvoja. Priredio: Fuad Šišić. 1999.
godine;

VI. Biblioteka OBRAZOVANJE

01. Nazif Ahmetović: *Priručnik za limare i*
cjebare. 1997. godine;

02. Fuad Šišić: *Početnica sa računarima*.
2000. godine;

03. Marko Stevanović: *Udžbenik u kvalite-*
tnoj nastavi. 2001. godine;

04. Samir H. Hundur: *Priručnik za pedo-*
donte, učenike i nastavnike u školama. 2001.
godine;

05. Fuad Šišić: *Reinžinjeri poslovnih pro-*
cesa – BPR. 2002. godine;

06. Muslija Muhović: *Etika sa osnovama*
kriminalističke etike. 2002. godine;

07. Smail Galijašević: *Savremena keramika.*
Ekonomsko-tehnološki aspekt. 2003. godine;

VII. Biblioteka PRIJEVODI

01. Dumitru M. Jon: *Jevanđelje po Jovanu*
Metafori. Preveo s rumunjskog i predgovor
napisao: Miljurko Vukadinović. 2001. godine;

02. Julian Kornhauser: *U jednoj sekundi*.
Izbor pjesma, 1972. – 2000. godine. Izbor i pri-
jevod s poljskog i predgovor: Marina Trumić.

VIII. Biblioteka STRIP

01. Miralem Brkić: *Gorčin & Izudin Kru-*
ško: Tenk. 1996. godine.

IX. Biblioteka KOLUMNA

01. Ibrahim Mulaomerović: *Pisma iz Au-*
strije. 2002. godine.